



סיון התשע"ד



בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

### טעמי המצוות

לפרשת חקת (על פי שיעורים של הרב אהרון ליכטנשטיין והרב חיים נבון)

כולן. למשל: מדוע הטמא צריך גם לטבול אחרי שמזים עליו? ועוד. אפשר לתת נימוקים מסוג זה לכל מיני מצוות, לדוגמא, להסביר את בעיית התזונה במאכלות אסורות וכדומה, אך לעולם אי אפשר לנמק בדרך זו את כל הפרטים הקטנים של המצווה.

- נימוקים כאלה מגמדים את מצוות התורה, הופכים אותה לספר תועלתני (רפואי למשל) ומוציאים ממנה את ערך קיום המצוות כשלעצמן.

ואכן, תשובת ריב"ז לתלמידיו היתה שאי אפשר להבין את טעמה של מצוות פרה אדומה. מערכת המצוות ופרטיהן היא א-לוהית, ואין לנסות למצוא תועלת בכל מצווה ומצווה.

מסביר הרב אהרון ליכטנשטיין, שעצם העיסוק בטעמי המצוות הוא עיסוק בעייתי, מכיוון שהנחת הבסיס שיש טעם למצוות, יכולה להוביל להבנה שגויה שישנם כללים מסוימים המגבילים את הקב"ה – כלומר, שהקב"ה היה מחויב לתת מצוות שיש להם טעם. כבר חז"ל עמדו על בעייתיות זו, וניסחו אותה בצורה קיצונית: "האומר על קן ציפור יגיעו רחמיק משתקין אותו". לדברי הגמרא, מי שסובר שיש טעם למצוות שילוח הקן, והיא נובעת בגלל הצורך של הקב"ה לרחם על ברואיו - משתקין אותו! אולם למרות בעייתיות זו, בתור מאמינים אנו נדרשים להבין שהקב"ה אינו מגביל את עצמו כאשר הוא נותן לנו מצוות בעלות טעם, נסתר או גלוי. עלינו לחתור לגלות את טעמי המצוות, למרות שאל לנו לקשור את קיום המצווה בהבנת הטעם שלה.

ומסביר הרב ליכטנשטיין שישנם שני כיוונים שאפשר להעלות למטרת המצוות. הראשון מביניהם הוא תיקון העולם - כלומר, המצוות ניתנו לנו כדי שבעזרתן נעלה את העולם ונגאל אותו, ובכך נביא אותו ליעודו. אולם, הוגים רבים האמינו שמטרת המצוות אינה יכולה להצטמצם רק לתיקון העולם, והם סברו שהמטרה

פרה אדומה ידועה כאחת הפרשיות שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהן. המדרש בפרשת חקת מדבר על שתי בעיות שונות המתעוררות ביחס לפרה אדומה. מצד אחד מתקשה יצר הרע בסתירה הפנימית שיש בה: היא באה לטהר, אך כל העוסקים בה נטמאים וצריכים לכבס בגדיהם. המדרש מונה ארבע פרשיות שיש בהן סתירה כזאת, וזו אחת מהן. על פי מדרש זה יצר הרע מוכן לקבל את עצם הרעיון שפרה אדומה מטהרת, והוא מתקשה רק בסתירה הפנימית שבה. אולם בהמשך (י"ט,ח) עוסק המדרש ברעיון עצמו:

### 1. המדרש לפרשת חוקת י"ט,ח

שאל עובד כוכבים אחד את רבן יוחנן בן זכאי: אילן עובדיא דאתון עבדין [תרגום: מעשים אלה שאתם עושים] נראין כמין כשפים. אתם מביאים פרה, ושורפים אותה, וכותשים אותה, ונוטלים את אפרה, ואחד מכם מטמא למת, מזין עליו ב' ו-ג' טיפין ואתם אומרים לו 'טהרת'... אמר לו: ראית אדם שנכנסה בו רוח תזזית? אמר לו: הן. אמר לו: ומה אתם עושין לו? אמר לו: מביאין עיקרין ומעשנין תחתיו, ומרביצים עליה מים, והיא בורחת. אמר לו: ישמעו אוזניך מה שאתה מוציא מפיך, כך הרוח הזו רוח טומאה... מזין עליו מי נידה והוא בורח. לאחר שיצא אמרו לו תלמידיו: רבנו, לזה דחית בקנה, לנו מה אתה אומר? אמר להם: חייכם, לא המת מטמא ולא המים מטהרין, אלא אמר הקב"ה: 'חקה חקקתי, גזרה גזרתי, אי אתה רשאי לעבור על גזרתי'..."

הגוי חיפש את התועלת המעשית בפרה האדומה. הוא סבר שלכל מצווה חייבת להיות תועלת, ואין מקיימים מצווה אם אין מבינים את יעילותה. ריב"ז הבין שכך חושב הגוי, ולכן ענה לו לשיטתו והסביר לו את התועלת המעשית שבפרה אדומה, הסבר שאכן סיפק אותו.

התלמידים, לעומת זאת לא הסתפקו בכך, משתי סיבות:

- הם, בניגוד לגוי, מתמצאים בכל פרטי ההלכות ויודעים שהסברים תועלתניים לא יעזרו לנמק את

**על כן היא חסידות?**

**אותיפרון: סוקראטס, אינני יורד לסוף דעתך.**

**סוקראטס: אנסה להגיד זאת ביתר בהירות. (...)**

**סוקראטס: ומה אומרים אנחנו, אפוא, על החסידות, אותיפרון? הרי אוהבים אותה האלים כולם, על פי**

**דבריד?**

**אותיפרון: כן.**

**סוקראטס: האם מטעם זה שחסידות היא, או מטעם אחר?**

**אותיפרון: מטעם זה.**

**סוקראטס: אם כן, האלים אוהבים את החסידות מפני שהיא חסידות; ולא שהיא חסידות מפני שהאלים אוהבים אותה**

כלומר אפלטון מעלה כאן שאלה יסודית: האם בהשקפת עולם דתית יש בכלל מקום למוסר ולטוב כאמת מידה עצמאית. אפלטון ניסח את השאלה כך: האם האל-רוצה בטוב מפני שהוא טוב, או שמא הטוב טוב כי האל-רוצה בו? רוצה לומר: האם יש מעמד עצמאי של טוב ורע, שאינם תלויים בא-לוהים, וא-לוהים בוחר במה שטוב; או שמא אין כלל מושג עצמאי של 'טוב', והמילה 'טוב' משמעותה למעשה – מה שאלוקים בחר בו, מסיבותיו השרירותיות. לפי ההצעה השנייה, אין הבדל עצמי בין צדקה לרצח; אף לא אחד מן המעשים הללו אינו 'טוב' או 'רע' מצד עצמו. ההבדל ביניהם הוא רק שהקב"ה רצה בצדקה ומאס ברצח, אך בה במידה היה יכול לרצות להפך.

דורות רבים לאחר מכן ניסח את הדילמה הזאת במילותיו שלו

**3. הרב חרל"פ הובאו דבריו בתוך שו"ת מלכי בקודש ד, עמ' פ:**

**בהא דכתיב 'דְרָכֶיךָ דְרָכֶיךָ נָעַם' (משלי ג', יז), אם שהדרכים בעצמם הם מטבעם נועם ואמת, שלום ושלווה, רק שאנו לא ידענו מהם, והשם יתברך גילה אותם לפנינו, או שהנעימות והמתקנות הנמצא בהם הוא אחרי שנצטוונו בהם ועל ידי הציווי.**

ומסביר הרב חיים נבון שמדובר בשאלה לא-פשוטה מבחינה דתית. מצד אחד, קשה לומר שיש טוב שאינו תלוי ברצון ה', כי בזה אנו אומרים, למעשה, שה' כפוף לדבר מה: לחוקי המוסר. מצד שני, קשה לא-פחות לומר שאין שום מערכת אובייקטיבית של טוב ורע, והקב"ה מצווה עלינו ציוויים שרירותיים. שתי הגישות רווחות בנצרות ובאסלאם. אבל קשה למצוא הוגה דעות יהודי שטען שאין טוב ורע מלבד רצון ה'.<sup>1</sup>

הרבה יותר נשגבת, וקשורה לא רק לעולם אלא גם לעצמנו. לפי כיוון זה, מטרת המצוות היא לא לשפר את העולם אלא להועיל לאדם. בהתאם לדרך זו, נדמה שישנם שלושה כיוונים באמצעותם ניתן להבין כיצד המצוות מועילות לאדם.

הכיוון הראשון הוא שהמצוות נועדו כדי לתת לנו שכר בעולם הבא. כיוון זה אכן מקבל במלואה את המימרא בגמרא האוסרת על האדם לברר את טעמי המצוות, אולם מסביר, שאם אכן נקיים את המצוות ללא לחקור ולהבין את טעמן – נקבל על כך שכר בעולם הבא. אם כן, למרות שאין לכל מצווה ומצווה טעם מהותי, למעשה יש טעם כללי מדוע לקיים אותן – הטבה לאדם בעולם הבא. המהר"ל ב"נצח ישראל" חולק על כיוון זה. לדבריו, גם לכל מצווה ומצווה יש טעם פרטי - קידום והעלאת רמתו הרוחנית של האדם. בהסבר זה, המהר"ל ממשיך בשיטתו המחשבתית הכללית, הסוברת שעולם החומר הוא עולם שפל, ושאיפתנו צריכה להיות להתעלות לעולם של צורות מושלמות וגופים רוחניים. ממילא, גם מטרת המצוות היא לקדם את האדם בצורתו הרוחנית הנעלה.

הרמב"ן סובר גם הוא שיש טעמים למצוות, וגם הוא מסביר שמטרתן היא לשפר את האדם. אולם, בניגוד למהר"ל, הרמב"ן סבור שלא מדובר דווקא בשיפור צורתו הרוחנית של האדם, אלא בשיפור מידותיו ודעותיו. לפי כיוון זה, כל מצווה נועדה לשפר את תכונותיו של האדם, או לתת לו הסתכלות נכונה על התרחשויות בעולם. יכול להיות שלא נבין את כל הטעמים, אולם לפי הרמב"ן ברור שישנו טעם לכל מצווה. הרמב"ן מסביר את המימרא האוסרת על חקירת טעמי המצוות, ואומר שאמנם נכון שצריך לשתק את מי שטוען שטעמה של מצוות שילוח הקן הוא להביא לידי ביטוי את מידת רחמנותו של הקב"ה, אולם צודק מי שאומר שמטרת המצווה היא לשפר את מידת רחמנותו של האדם!

**לדעת הרמב"ם כפי שהוא מסביר במורה נבוכים (חלק ג', כו), יש טעמים למצוות בכללותן, טעמים שאפשר למצוא אותם, אך אי אפשר למצוא את הנימוקים לכל פרטי המצוות. הרמב"ם מקדיש נתח חשוב מן החלק השלישי בספרו מורה נבוכים לנושא טעמי המצוות. נפתח בניתוח דברי הרמב"ם בנושא זה בפרק כו. את דיונו בפרק כו פתח הרמב"ם בהצגת דילמה יסודית במחשבה הדתית: האם ה' פועל מתוך חכמה. דילמה זו עולה במחשבה הדתית שוב ושוב מאז ימי אפלטון. כך הציג אפלטון את הדילמה הזאת בדיאלוג 'אותיפרון'**

**2. אותיפרון, עמ' 267–268:**

**סוקראטס: שקול נא שאלה זו: האם אהובה היא החסידות מפני שחסידות היא, או מפני שהיא אהובה,**

1 אמנם האדמו"ר מפיאסצ'נה כתב דברים ברוח זו: "והנה אומות העולם, גם הטובים שבהם, חושבים שהאמת הוא דבר עצם לעצמו, וה' ציווה על האמת מפני שהאמת לעצמו אמת... מה שאין כן ישראל אומרים: אתה א-לוהים אמת,

שנצטווה במצוות כלשהן, ובכך נעבוד את ה'; אך אין טעם והיגיון במצווה מסוימת זו או אחרת. במקום מצוות תפילין, היה אפשר בה במידה לצוות עלינו לעשות שלושים שכיבות סמיכה בכל בוקר; העיקר הוא עצם הקיום של רצון ה'.

בצבא מחנכים את הטירונים להצדיע למפקדיהם בדרך מדויקת מאוד. אין חשיבות אמיתית להצדיע דווקא ביד ימין, ולא בשמאל. אך אין זה אומר שהחינוך להצדעה הוא גחמה חסרת טעם: החובה להצדיע באופן מדויק וקפדני משרישה בטירונים את הצייתנות לפקודות הצבא ואת הכבוד למפקדיו. אין זה משנה באמת אם יצדיעו כך או כך. אך חשוב שהצבא יבחר טכניקה מסוימת להצדעה ויקפיד עליה הקפדה יתרה. ברוח זו אפשר להבין גם את המצוות: המצוות מחנכות את האדם לצייתנות לה' ולמורא כלפיו, גם אם אין טעם פרטי מדויק לכל מצווה.

היו שפירשו בכיוון זה את דברי המדרש

#### **5. בראשית רבה מ"ד, א:**

**וכי מה איכפת ליה לקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף? הוי: לא נתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות.**

ומסביר פירוש "יפה תואר" על המדרש

#### **6. יפה תואר על בראשית רבה מד א:**

**ואם תראה מצוות אשר אין טעם להם, כמו לשחיטה מן הצואר ולא מן העורף, ידוע תדע כי אמרת א-לוה צרופה, לצרף את הבריות בהן, ולנסותם הישמעו בקולו אם לא, ולתת שכר טוב לשומרים את דברו, כדי שיהיה על ידי זה מגן לכל החוסים בו. כי גם המצוות אשר אין טעם בהן, טעמן בצדן; כי הקב"ה ציווה אותם למען ידבקו בו, ויזכרו תמיד כי ה' הוא המפקד ומצווה אותם לעשותם**

אמנם אין ברור מה היקף המצוות שהוא מדבר עליהן. האם לכל המצוות אין טעם פרטי, או שמא רק לחלקן, ואם כן – לאיזה חלק? כך או כך, התפיסה היהודית המקובלת יותר גורסת שיש למצוות גם טעם פרטי, מלבד הטעם הכללי למערכת המצוות כולה – עצם הציות לה'. הרמב"ם צידד בתוקף בעמדה זו. לדעתו, חכמתו העילאית של א-לוהים מחייבת אותנו להניח שכל דבריו ומצוותיו מבטאים גם הם חכמה עילאית.

הרמב"ם תקף בחריפות את השוללים קיום טעמים פרטיים למצוות

#### **7. מורה נבוכים חלק ג פרק לא:**

**יש אנשים שקשה להם מתן טעם למצוה מן המצוות. רצוי להם ביותר שלא תושכל לציווי ולאיסור כל משמעות. מה שמחייב להם את זאת היא מחלה שהם חשים בנפשותיהם שאין הם מסוגלים לדבר עליה ואין הם מיטיבים להביעה. כי הם סוברים שאילו היו המצוות האלה מועילות למציאות זאת, ונצטוונו בהן**

ומוסיף הרב חיים נבון ומסביר שהסיבה לכך שביהדות יש נטייה להניח שקיים טוב אובייקטיבי, למרות הבעיות התאולוגיות הכרוכות בכך, היא כנראה משום שכבר בספר בראשית מוצגת לפנינו עמדה חד-משמעית בנושא זה, בדיאלוג של אברהם עם הקב"ה

#### **4. בראשית י"ח, כ-כו:**

**וַיֹּאמֶר ה': זַעֲקֵת סָדֵם וְעַמְרָה כִּי רָבָה וְחֲטָאתֶם כִּי כָבְדָה מְאֹד. אֲרֵדָה נָא וְאַרְאֶה הַפְּעֻקֶתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ פְלֶה וְאִם לֹא אֲדַע... וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר: הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע?! אוֹלַי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר, הֲאֵף תִּסְפָּה וְלֹא תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חַמְשִׁים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּה?! חֲלֵלָה לָךְ מַעֲשֵׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם רָשָׁע וְהִיָּה כַצְדִּיק כְּרָשָׁע, חֲלֵלָה לָךְ, הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט?! וַיֹּאמֶר ה': אִם אֶמְצָא בְּסָדֵם חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֵתִי לְכָל הַמָּקוֹם בְּעִבּוֹרִם**

בדיאלוג זה בולטת הנחת יסוד של אברהם – שה' פועל לפי אמות מידה מוסריות, ויתרה מזאת: לפי אמות מידה מוסריות שאדם יכול להבין. היה מקום לחשוב שאכן יש טוב ורע מוחלטים, אלא שאדם אינו יכול להשיג אותם. אך אברהם שולל גם את התפיסה הזאת. הוא בא אל ה' בתביעה מוסרית: השופט כל הארץ לא יעשה משפט! וה' אינו דוחה אותו, אלא מקבל את טענתו. דומה שזהו המקור היסודי לתפיסה היהודית, המקבלת את קיומו של טוב מוסרי מוחלט, שאינו נקבע לפי שרירות לבו של ה'.

במסגרת הדיון הזה, הרמב"ם מצדד בתוקף בקוטב שהצגנו כעמדה המקובלת ביהדות. וטוען הרב נבון שמסתבר שהרמב"ם נטה לעמדה זו לא רק מטעמים דתיים-פנימיים, אלא גם מטעמים פילוסופיים (כמובן, הרמב"ם עצמו היה כופר בהבחנה בין דת לפילוסופיה; בעיניו חד הן). האל הפילוסופי, שהוא שכל מושלם, אינו פועל בשרירותיות. גדולתו מתבטאת דווקא בפעולה שהיא הגיונית ותבונית באופן אבסולוטי.

אמנם גם אם מאמצים את התפיסה הזאת, עדיין יש מקום לדון בשאלת טעמי המצוות. יש מקום לומר שהקב"ה פעל באופן תבוני כאשר ציווה אותנו במצוות, ועם זאת, אין חשיבות מרובה לתוכן הספציפי של כל מצווה, אלא רק למערכת. רוצה לומר: יש טעם והיגיון

הוא יתברך אמת, ואין אמת זולתו, וכל אמת שנמצא בעולם הוא רק מפני שכן ציווה ה' רוצה, וכיוון שהוא יתברך אמת, לכן גם זה אמת. ואסור לגזול מפני שה' האמת כן ציווה. ובשביל ציווי של ה' האמתית, נעשה גם זה אמת. וכשה' ציווה ההפך, שהפקר בית דין הפקר, אז זה נעשה אמת, שהוננו של זה הפקר. וכשציווה לאברהם אבינו שיעקוד את יצחק בנו, היה זה האמת לעקוד, ובאם לא אמר לו אחר כך 'אל תעש לו מאומה' (בראשית כ"ב, יב), היה זה האמת לשחטו' (אש קודש, עמ' סח). ברם, דומה שאי אפשר לנתק את דבריו של האדמו"ר מפיאסצ'נה ממוראות השואה, שהפריכו בעיניו כל ניסיון להסביר את מעשי הא-ל, וכפי שכתב הוא עצמו בהמשך דבריו שם: "רצונו יתברך זהו אמת וצדק, ואפילו כשאנו מתייסרים ח"ו אין אנו מהרהרים ח"ו... לא בלבד שאנו אומרים שזה קושיא ח"ו רק שאין אנו מבינים תירוצה והוא למעלה מהשגתנו, רק שבכלל אין אמת וצדק זולת מה שד' רוצה מצווה ועיושה" (שם, עמ' סח-סט).

הרמב"ם הדגיש שאפילו ה"חוקים" מבטאים חכמה ותבונה, אלא שקשה יותר לפענח את משמעותם. זאת בניגוד לדעת רש"י, של"חוקים" אין טעם פרטי: "חוקים – אלו גזרות מלך, שאין טעם לדבר" (פירוש רש"י על ויקרא י"ט, יט).

לדעת הרמב"ם, גם ל"חוקים" יש טעם, והאדם אף צריך להשתדל לפענח טעמים אלו. ואלו דבריו בהלכות תמורה פ"ד הי"ג:

#### **9. הרמב"ם. הלכות תמורה**

אף על פי שכל חוקי התורה גזירות הם, כמו שביארנו בסוף מעילה, ראוי להתבונן בהן, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם – תן לו טעם

#### **10. וכן מרחיב הרמב"ם בהלכות מעילה פ"ח ה"ח:**

ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף עניינם כפי כוחו. ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה, אל יהי קל בעיניו, ולא יהרוס לעלות אל ה' פן יפרוץ בו, ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול... הרי נאמר בתורה 'וְשִׁמְרֶתֶם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וְעִשְׂיֶתֶם אֹתָם' (ויקרא י"ט, לו; כ', כב), אמרו חכמים: ליתן שמירה ועשייה לחוקים כמשפטים. והעשייה ידועה, והיא שיעשה החוקים, והשמירה – שיזהר בהן, ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים

פרופ' יצחק טברסקי (י' טברסקי, 'בירור דברי הרמב"ם הלכות מעילה פרק ח, הלכה ח – לפרשת טעמי מצוות לרמב"ם', בתוך: ע' אטקס וי' שלמון (עורכים), פרקים בתולדות החברה היהודית בימי הביניים ובעת החדשה, ירושלים תש"ם, עמ' ל-לג) ראה בפסקה זאת חידוש גדול של הרמב"ם. בדרך כלל מדברים על סכנת ביטול המצווה מתוך הבנה פילוסופית של טעמה; יש חשש שאחרי שיבין את התכלית הרעיונית של המצווה, שוב לא יראה הפילוסוף צורך לקיימה, שהרי כבר ירד לסוף תכליתה גם בלי הקיום המעשי. הרמב"ם מציג כאן חשש הפוך: ביטול המצווה בגלל אי-הבנת טעמה. מתוך אמונתו הגדולה בכוח השכל וההיגיון, סבר הרמב"ם שהבנת טעמה של מצווה דווקא תחזק את המחויבות לקיומה.

לסיכום, הרמב"ם נלחם בעוז כנגד התפיסה שאין למצוות טעם. אך גם הוא הודה שלפרטי המצוות אין טעם, והם שרירותיים, כמו שהוא מסביר במורה נבוכים חלק ג פרק כו:

**לכל המצוות יש בהכרח טעם... ואילו הפרטים שלהן הם אשר עליהם נאמר שהם בגלל הציווי בלבד... לציווי להקריב קורבנות יש תועלת רבה ברורה, כמו שאני עתיד להבהיר. אך שקורבן זה כבש זה איל ושמשפרם מספר מסוים, לזאת לעולם לא יינתנו טעמים. לדעת, כל מי שיתעסק במתן טעמים למשהו מפרטים אלה**

משום כך וכך, אזי כאילו באו מתוך מחשבתו ושיקול דעתו של בעל שכל. אבל אם הן דבר שאין מושכלת לו משמעות כלל, ואין הן גורמות תועלת, אזי הן באו בלי ספק מן הא-ל, כי אין מחשבתו של אדם מביאה לדבר מזה. בעיני חלשי שכל אלה האדם הוא, כביכול, שלם יותר מיוצרו, מפני שהאדם הוא אשר אומר ועושה מה שמביא לתכלית כלשהי, והא-ל אינו עושה זאת, אלא מְצַוֶּה עלינו לעשות מה שעשייתו לא מועילה לנו, ואוסר עלינו מה שעשייתו לא מזיקה לנו...

הדבר שונה. כל הכוונה היא להועיל לנו, כמו שהסברנו את דברו 'לְטוֹב לָנו כָּל הַיָּמִים לְחִיּוֹנוֹ כְּהַיּוֹם הַזֶּה' (דברים ו', כד). ואמר: 'אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עִם חֶכֶם וְנִבּוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה' (שם ד', ו). הרי שאמר במפורש שאפילו החוקים כולם מורים בעיני כל האומות שהם בחכמה ותבונה. אילו היה דבר שאין יודעים את טעמו ואינו מביא תועלת ואינו דוחה נזק, מדוע ייאמר על המאמין בו, או העושה אותו, שהוא חכם ונבון ורב-ערך, ויעורר פליאה באומות? אלא העניין בלי ספק כמו שצינו, שכל מצוה משש מאות ושלוש עשרה מצוות אלה באה או לתת דעה נכונה או להסיר דעה פסולה, או לתת משפט צדק, או להסיר עֶשֶׂק או לחנך למידה טובה, או להזהיר מפני מידה גרועה

כלומר הרמב"ם מסביר שאנשים נרתעים ממתן טעמים למצוות, כי מצוות הגיוניות ומנומקות נראות להם פשוטות מדי, אנושיות מדי. הרמב"ם טען כנגדם שמצוות שרירותיות אכן אינן אנושיות – אך הן מתחת למדרגת האדם, ולא מעליה.

ונשאלת השאלה: למה כוונת הרמב"ם בקבעו "שאפילו החוקים... הם בחכמה ותבונה"?

**8. רב סעדיה גאון (אמונות ודעות מאמר ג אות א) טען שיש שני סוגים של מצוות: "שכליות" ו"שמעיות".**

**המצוות השמעיות, "אין השכל מחייב אהבתם כשלעצמם, ולא הרחקתם כשלעצמם, הוסיף לנו אלוקינו עליהם ציווי ואזהרה להרבות שכרנו ואושרנו בהם". אך גם המצוות השמעיות "אי אפשר שלא יהיה בהן עם ההתבוננות תועליות מסוימות וטעם כל שהוא מדרך המושכל".**

כלומר גם במצוות השמעיות אפשר למצוא טעם פרטי קלוש. אך ככלל אלו מצוות שעיקר מהותן בעצם הציות לה', ואין חשיבות מרובה לטעם פרטי מסוים לכל אחת מהן.

הרמב"ם עצמו התנגד להבחנה זו, והציע הבחנה אחרת: לא בין "שכליות" ל"שמעיות", אלא בין "משפטים", דהיינו מצוות שטעמן מובן, לבין "חוקים", דהיינו מצוות שטעמן אינו מובן (יסודו של מינוח זה כבר בחז"ל).

אשר אנוכי נותן לפניכם היום". הפניה אל העם שישמע את החוקים, היא פניה הדורשת הרבה יותר מקיום סתמי של המצוות. אדם המקיים את המצוות אולם הן לא משפיעות על חייו ואישיותו - אינו מנצל אותן במלואן, וממילא מחטיא את המטרה. מטרת המצוות היא לא רק קיומן המעשי, אלא גם שאדם יראה עצמו בתור אדם המקיים מצוות. המטרה היא שכל אחד מאתנו יהפוך להיות אדם שהמצוות מכוונות את חייו ומדריכות אותו. **בתור עובדי ה' אנו צריכים לא רק לקיים את המצוות, אלא גם לשמוע אליהן - לקלוט ולהפנים את המסרים הנובעים מהן.**

הוזה הזיה ממושכת, שלא יסיר בה אבסורד אלא יוסיף אבסורדים. מי שמדמה של(פרטים) אלה אפשר לתת טעמים, רחוק מן האמת כמי שמדמה שלמצווה בכללותה אין תועלת מציאותית

כלומר, למצוות יש טעם, אך לא לפרטיהן. אם כך, למה היה נחוץ לנסח את המצוות באופן כה מפורט? אם אין זה משנה אם יקריבו פר או כבש, מדוע לא הסתפקה התורה בציווי כללי: 'הקריבו בהמה!' לפי הרמב"ם, על פרטים אלו נאמר שהקב"ה נתנם "כדי לצרוף בהם את הבריות", כלומר בקיום הפרטים מתגשם הטעם הכללי של מילוי רצון ה' באופן מדוקדק. דבר חיוני הוא שיהיו למצוות פרטים המנוסחים בדקדוק, כדי לחנך את האדם למשמעת. אך עצם התוכן של פרטים אלו אינו כה חשוב.

### 11. המהר"ל תקף את הרמב"ם ישירות בנקודה זו (תפארת ישראל פרק ז):

ובודאי אין טעם לפירוש הזה, כי על כל התורה אמר הכתוב 'כי מי גוי גדול... אֲשֶׁר לוֹ חֻקִים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת' (דברים ד', ז-ח); ואמר עוד 'וּשְׁמֹרְתֶם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הוּא חֻמַּתְכֶם וּבִינְתְּכֶם לְעֵינֵי הַעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֻקִים הָאֵלֶּה' (שם, ו). והרי כי כל דבר שבתורה בכלל ובפרט הכל דברי חכמה, ולא כמו שחשב הוא, כי לדברים הפרטיים אין טעם כלל, כי לא היה זה תורה של חכמה

ומסביר הרב נבון שבמידה רבה זהו ויכוח בין רצינוליסטים לבין מי שמכירים בגבולות ההיגיון. ככל שנשענים יותר על השכל ככלי להבנת טעמי המצוות, גדלה הנטייה לוותר על טעמים לפרטי המצווה; שהרי לפרטים מעין אלו קשה למצוא נימוק הגיוני, או אפילו לראות איזה סוג של נימוק הגיוני יכול להצדיקם.

לסיכום, היהדות מאמינה שיש תועלת למצוות, ואפשר למצוא את הסיבות ואת הטעמים של חלק מפרטי המצוות. אך לפרטים רבים לא ניתן למצוא טעמים, ואנו צריכים להתייחס אליהם כאל "חקה חקקתי, גזרה גזרתי". כמו כן, ברור שאנו צריכים לקיים את כל המצוות על כל פרטיהן בלי קשר לשאלה מה אנו מבינים ומה איננו מבינים. אמנם כאשר אנו מנסים להסביר את המצוות ואת טעמיהן למי שאינם מאמינים רצוי לתת להם נימוקים תועלתניים, נימוקים שאותם הם מסוגלים להבין, אך יש להיזהר ולא להפריז בכך - הן מפאת החשש שאותו אדם יבדוק את הדברים עובדתית ויפרוך את דברינו, והן מצד החשש שמרוב שימוש בנימוקים כאלו נתחיל לשכנע את עצמנו שאלו הם באמת טעמי המצוות.

12. ואומר הרב ליכטנשטיין, בפרשת 'ואתחנן' אומר משה - "ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים